

TÜRKİYE'DE BAŞARILI YAŞLANMA KAPSAMINDA YAŞLI GİRİŞİMCİLER VE YAŞLI MUCİTLER

MELİS BOZOĞLU¹ , NUR ELÇİN BOYACIOĞLU²

ÖZET

Günümüzde özellikle sağlık alanındaki gelişmeler sayesinde doğumda beklenen yaşam süresinde artış görülmektedir. Bu artışa ek olarak dünya genelinde doğum oranlarının düşmesi sonucu yaşlı nüfus genç nüfusa oranla artış göstermektedir. Bu durum giderek yaşanan toplumların, yaşlanma ile ortaya çıkan fiziksel, psikolojik ve sosyal problemler ile daha etkili baş etme yöntemleri geliştirmesi gerektiğini işaret etmektedir. Özellikle yaşlı nüfusun genç nüfusa göre artış göstermesi, politika üreticiler tarafından üretken ve çalışan nüfusun azalması ile ilişkilendirilmiş ve bu bir tedirginliğe sebep olmuştur. Yeni koşullara ayak uydurmak için hem ulusal hem uluslararası boyutta birçok değişiklik yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün kronolojik yaşlanma aralıklarını güncellemesi veya çoğu ülkede emeklilik yaşının daha ileriye çekilmesi bunlardan birkaçıdır. Ne var ki bu güncellemeler yaşlıların özellikle psikolojik anlamda iyilik halinin desteklenmesini doğrudan etkilememektedir. Bu bağlamda karşımıza "başarılı yaşlanma" kavramı çıkmaktadır. Başarılı yaşlanma kavramı; yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik anlamda daha aktif bir yaşlılık geçirecek fiziksel ve psikolojik iyilik halini arttırabilmesini kapsamaktadır. Uluslararası düzeyde özellikle son yıllarda yaşlı bireylerin farklı alanlarda aktif olarak yaşam kalitelerini arttırdıkları ve toplumda üretken hale geldikleri görülmektedir. Bu alanlar içerisinde eğitim, hizmet sektörü, tarım, girişimcilik, akademi, icat/buluş geliştirme ve sağlık gibi çeşitli alanlar bulunmaktadır. Bunun sağlanması bu bireylerin toplum tarafından dışlanmaması ve özellikle yönetimler tarafından desteklenmesi ile mümkün olacaktır. Bu anlamda hem uluslararası hem ulusal düzeyde destek projeleri planlanmıştır. Türkiye'de ise desteklenerek aktif kalabilen yaşlı bireyler kıyasla daha azdır. Bu çalışmada Türkiye'de başarılı yaşlanma kapsamında yaşlı girişimcilerden ve yaşlı mucitlerden örnekler yer verilmiştir. Buna ek olarak psikiyatri hemşirelerinin yaşlı bireyleri bu anlamda nasıl destekleyebileceği açıklanmıştır.

Anahtar sözcükler: Yaşlanma, Başarılı yaşlanma, Girişimcilik, Buluşlar, Psikiyatri Hemşireliği

ELDERLY ENTREPRENEURS AND INVENTORS IN THE CONTEXT OF SUCCESSFUL AGING IN TURKEY

ABSTRACT

Life expectancy at birth has risen owing to advancements in health. Global falling birth rates are resulting in a more rapid increase in the elderly population compared to the youth. This indicates that aging populations necessitate improved methods for addressing physical, psychological, and social challenges. Policymakers are concerned about the decrease in the productive workforce resulting from an aging population. Numerous national and international adjustments have been instituted to accommodate new circumstances. Examples include the World Health Organization's report on chronological aging intervals and the retirement age increases in several countries. These adjustments do not immediately influence psychological assistance for the elderly. This setting presents "successful aging". Successful aging refers to the capacity of elderly individuals to engage more actively in social and economic activities while enhancing their physical and mental well-being. In recent years, elderly individuals have enhanced their quality of life and contributed productively to society globally. These encompass education, service, agriculture, entrepreneurship, academia, invention/discovery, and health. Failing to exclude these individuals from society and providing assistance through administrative measures will facilitate this outcome. Consequently, international and national support programs have been devised. Nevertheless, Turkey has a limited number of elderly individuals capable of remaining active with assistance. This article presents instances of successful aging in Turkey through elderly entrepreneurs and inventors. It also elucidates how mental health nurses might assist the elderly.

Keywords: Aging, Successful Aging, Entrepreneurship, Innovation, Psychiatric Nursing

¹İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ, SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ, İSTANBUL, TÜRKİYE

²İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA, SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, GERONTOLOJİ BÖLÜMÜ, İSTANBUL, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar: MELİS BOZOĞLU

İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ, SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ, İSTANBUL, TÜRKİYE

Telefon: +905414726651

E-mail: melis.bozoglu@atlas.edu.tr

BOZOĞLU M, BOYACIOĞLU NE. TÜRKİYE'DE BAŞARILI YAŞLANMA KAPSAMINDA YAŞLI GİRİŞİMCİLER VE YAŞLI MUCİTLER. ATLJM. 2025;5(12):70-76.

Gönderim Tarihi: 02 ARALIK 2024

Kabul Tarihi: 20 OCAK 2025

GİRİŞ

Ericson'un psikososyal gelişim modelinde (1950), yaşlı yetişkinler (60+ yaş); hayatı ile ilgili tecrübelerini yeniden değerlendirir. Bu tecrübe ve yaşantılarından memnuniyet derecesine bağlı olarak yaşamını nasıl sürdürdüğüne dair bir hükme varır. Bu muhakeme sonucunda, hayatını olumlu olarak değerlendiren bireyler, yaşamından doyum aldığı kanısı ile benlik bütünlüğü kazanır ve mutlu olur. Ancak geçmişte deneyimlerinden doyumsuz olan bireylerde bu dönemde umutsuzluk görülebilmektedir. Yaşlı bireylerde umutsuzluk, depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik hastalıklar ile ilişkilendirilmiştir (1). Özellikle depresyon, yaşlı bireyin sosyal katılımını ve aktivite düzeyini düşürerek kişinin aktif bir yaşam sürdürmesine engel olabilir ya da sosyal olarak aktif olmayan yaşlı birey yaşadığı umutsuzlukla beraber depresyona daha yatkın hale gelebilir (2).

Bu noktada "başarılı yaşlanma" kişilerin bu umutsuzluk ve depresyon döngüsünden çıkmak için verdiği çabalardan oluşmaktadır. Başarılı yaşlanma, bireylerin daha sonraki yaşamlarında üretken ve meşgul kalmalarını sağlayan fiziksel, bilişsel ve sosyal işlevleri sürdürmeyi içerir (3). Araştırmalar, başarılı bir şekilde yaşlanan yaşlı yetişkinlerin bilişsel dayanıklılıklarını, uzmanlıklarını ve sosyal katılımlarını kullanarak topluma katkıda bulunmaya devam edebildiklerini göstermektedir (4). Yaşam boyu öğrenme ve destekleyici ortamlar gibi faktörler, yaşlı yetişkinlerin bu çabalarını mümkün kılmaktadır (5). Yaşlılıkta girişimcilik ve mucitlik de başarılı yaşlanma altında incelenebilir. Türkiye'de bu alanda örnekler incelendiğinde uluslararası örneklere göre sayıca az olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle yaşlı bireylerin girişimcilik, mucitlik, sanat, akademi ve spor gibi alanlarda aktif olmalarının sağlanması hem bireylere hem topluma kazanç sağlayabilir.

Bu doğrultuda psikiyatri hemşireleri yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırıcı önlemler almakta ön safhada yer alan meslek gruplarındandır. Psikiyatri hemşireleri, bu bireylerde depresyon, umutsuzluk ve kaygıyı önlemek için koruyucu önlemler olarak yaşam boyu öğrenmeyi ve destekleyici ortamları arttıran projeler başlatabilir veya bu projelerde yer alabilirler. Böylelikle bireylerin yaşam kalitesi artarken, başarılı yaşlanmanın sağlanması ile topluma da katkı sağlayabilirler.

Yaşlı Girişimciler

Literatürde yaşlı girişimciler genellikle 50-55 yaş veya üstü gruptaki iş kuran bireyler olarak gruplandırılmıştır

(6). Son yıllarda yaşlı bireylerin iş kurma eğilimlerindeki artışa bağlı olarak sıkça araştırılan bir konu haline gelen yaşlı girişimciler, alan yazında "üçüncü yaş girişimciler", "erişkin girişimciler", "kıdemli girişimciler", "ihtiyar girişimciler", "geç kariyer girişimcileri", "ikinci kariyer girişimcileri", "gri girişimciler", "kendi işini kuran yaşlılar", "gümüş girişimciler", "emeklilik sonrası girişimciler", geriatrik girişimciler" ve "üçüncü yaş girişimcileri" olarak anılmaktadır (7-8). Ratten, bu artışın sebeplerini açıklamak için "yaşlı girişimcilik motivasyonları" kavramını kullanmıştır (9). Bu motivasyonlar arasında;

- Aktif kalma isteği,
- Bağımsızlığını sürdürme,
- Erken kariyerde gerçekleştirilemeyen yaşam hedeflerine ulaşma,
- Emeklilik birikimindeki yetersizlik ve finansal ihtiyaçlar yer almaktadır (9).

2019 yılında yayımlanan bir OECD (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü) raporuna göre Avrupa'da kendi hesabına çalışanlar arasında en büyük pay %48 ile 50 yaş üstü bireylere aittir (10). Bu oran yükselme eğilimini devam ettirmektedir. Kendi işini kuran yaşlıların %31'inden fazlası başkalarını da istihdam etmektedir (10).

TÜİK verilerine göre ise 50 yaş üzerindeki bireylerin iş gücüne katılım oranı giderek artmaktadır (2010:%12,2, 2020: %29, 2023: %35) (11-12-13). Bununla birlikte özellikle fiziksel iş gücü gerektiren iş kollarında öncelikle genç nüfus işe alınmaktadır (14). Bu sebeple aktif bir yaşlılık geçirmek isteyen bireyler girişimcilik ile bunu gerçekleştirmektedir (14). Araştırmalar sonucunda girişimciliğin yaşlı yetişkinlere amaç duygusu sağlayarak yaşam kalitesini artırdığı kanıtlanmakla beraber sermaye erişimindeki zorluklar, yaşa dayalı önyargılar ve dijital becerilerin eksikliği gibi engeller bu süreci zorlaştırmaktadır (14-15-16).

Yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturduğu etkiler göz önüne alındığında yaşlı girişimcilerin desteklenmesi bu yükü hafifletmek ve yeni istihdam imkânlarının oluşturulması bakımından önem arz etmektedir (10). Yaşlı nüfusu sadece yük olarak görmek yerine onların potansiyellerini desteklemek, önlerindeki engelleri kaldırmak ve toplumun önemli bir kaynağı olarak değerlendirmek hem yaşlı bireyler hem de toplum için çok

daha faydalı olacaktır (17). Uluslararası kapsamda yaşlı girişimcilerin iş kurduğu alanlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (18);

- Sağlık hizmetleri, eğitim sektörü, danışmanlık hizmetleri, sosyal girişimcilik

Özellikle sağlık alanında yaşlı girişimcilerin, kendileri gibi yaşlı bireylere yönelik ürün ve hizmetler geliştirerek “gümüş ekonomi” olarak adlandırılan bir pazar yarattıkları bilinmektedir (18-19).

Türkiye’deki Yaşlı Girişimciler ve Alanları

Türkiye’deki yaşlı girişimciler, daha önce kazandıkları deneyim ve birikimlerden yararlanarak çeşitli alanlarda iş kurma eğilimindedirler (8). Bu girişimcilerin iş kurduğu alanlar göz önüne alındığında;

- Hizmet sektörü (kafe, restoran ve butik otel vb.). Özellikle turizm sektörü.
- El sanatları ve el yapımı ürünler (seramik, takı ve ahşap işleme vb.)
- Tarım, gıda ve organik ürünler (zeytin üretimi, arıcılık vb.)
- Danışmanlık ve eğitim

Yaşlı Mucitler

Yaratıcılık ve üretkenlik, genellikle gençlik dönemine atfedilse de literatürde ileri yaşlarda da bu özelliklerin güçlü bir şekilde var olabileceğini gösterilmektedir (20). 50 yaş ve üzeri bireyler, hayat deneyimlerinden, mesleki bilgi birikimlerinden ve daha geniş bir bakış açısına sahip olmalarından dolayı yaratıcı düşünme süreçlerinde gençlere göre avantajlı olabilirler (21).

Bununla birlikte, mucitlerin yaşına göre icatların nasıl değiştiğini inceleyen bir çalışmada, mucitlerin yaşlarına göre icatlarının özelliklerinin değişiklik gösterebildiği ortaya konmuştur. Brandeis Üniversitesi’nden bir ekip tarafından yapılan çalışmada 1976-2017 yılları arasında ABD’de dosyalanan 3 milyondan fazla patent incelenmiştir. Bulgular, yaşlı mucitlerin geçmiş bilgilerden ve deneyimlerinden yararlanarak patent geliştirme eğiliminde olduğunu, bunun psikolojide kristalize zekâ olarak tanımlandığını göstermiştir (22).

Yaşlı bireyler bu avantajlarla beraber bu alanda dezavantajlara da sahiptir. Fizyolojik yaşlanma sonucu doğal

olarak ortaya çıkan fiziksel ve bilişsel yetenek kaybı, reflekslerde azalma ve hafızada zayıflık, yaşlıların üretim süreçlerinde aktif olmasını negatif etkilemektedir (23). Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin yeni teknolojilere ve dijital cihaz kullanımına uyum sağlama hızının düşük olması verimliliklerini düşürebilmektedir (24). Özellikle bilimsel aktivitenin yoğun olduğu akademik alanlarda yaşlı bireylere yönelik ayrımcılık ve önyargı, bu bireylerin üretme süreçlerini etkilemektedir (25). Bu ayrımcılık ve önyargı çoğunlukla negatif olup yaşlı bireyler tarafından oluşturulan projelere destek verilmemesine veya yaşlı bireylerin projelere dahil edilmemesine yol açmaktadır (25). Son olarak yaşla beraber aile içerisindeki rollerinin değişmesi, örneğin bakım verici olma, sonucu bireyler çalışma alanlarına yeterince zaman ayırmayabilmekte ve cesur kararlar almaktan çekinebilmektedir (26).

YÖNTEM

Bu bilgiler doğrultusunda Türkiye’deki yaşlı girişimcilere ve yaşlı mucitlere ulaşmak amacıyla son 10 yıldaki ulusal ve uluslararası çevrimiçi basın yayın organlarında ve haber sitelerinde tarama yapıldı. Pubmed, Science Direct, Medline, PsycINFO, Ovid, Ebsco CINAHL Plus ve Google Akademik veri tabanlarından faydalandı (Son tarama tarihi: Aralık 2024). Tarama yaparken, “Türkiye”, “yaşlı”, “50 ve 50 yaş üstü”, “girişimciler”, “bilim insanı”, “mucit” ve “buluş” anahtar kelimeleri kullanıldı.

BULGULAR

Bu tarama sonucunda yaşlı girişimci olarak sınıflandırılabilir on üç, yaşlı mucit olarak sınıflandırılabilir dokuz örneğe ulaşıldı. Yaşlı girişimcilerin alanları hizmet sektörü, tarım, tekstil, dijital cihaz/uygulama, inşaat, ticaret, ekonomi ve sanat olarak bulundu. Bu örnekler Tablo 1’de detaylı olarak verilmiştir.

Bu örnekler, yaşlı girişimcilerin hem yerel ekonomilere katkı sağladığını hem de kendi hayat kalitelerini artırmak için girişimcilik yolunu seçtiklerini göstermektedir. Türkiye’de emeklilik sonrası aktif kalmak isteyen birçok birey, benzer iş alanlarına yönelerek kendilerine yeni fırsatlar yaratmaktadır (8).

Yaşlı mucit sınıflamasındaki dokuz örnek arasında ise toplum tarafından bilinen ve kanıksanan bilim insanları olmakla beraber, ismini henüz duyuramamış ve daha çok yerel basın yayın organlarında yer alan örnekler de bulunmaktadır. Bu başlığı oluştururken yaşlı bireylerin 50 yaş üzerinde bir buluş üretme ve çalışmalarına bu yaştan sonra başlama özelliklerine de dikkat edilmiştir. Bu mucitlerin çalışma alanlarının tıp, kimya, arkeoloji, fizik, tekstil ve denizcilik olduğu bulunmuştur. Bu örnekler Tablo 2’de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'deki Yaşlı Girişimciler					
Ad-Soyad	Doğum-Ölüm	Uzmanlık Alanı	Alan	Aktif yaş	Girişimi
Bilge Can	1969-	Mimari	Tekstil	53	Anatolian Craft
Bilge Can, Ödül: "Türkiye'nin Kadın Sosyal Etki Girişimcisi", 2024					
Nazım Salur	1962-	İşletme	Mobil Aplikasyon&Ticaret	51	Bİ'taksi, Getir
Nazım Salur, Ödül: "Yılın Erkek Girişimcisi", 2024					
Nimet Özdemir	1970-	Siyaset	İnşaat	45-50	İnşaat şirketleri
Nilgün Efes	1957-	Gazeteci	Ticaret	40-50	Elpek bezi üreticisi
Nilgün Efes, Ödül: "Bölgesel Girişimciler ve Kadın Kaşifler Ödülü"					
Vehbi Koç	1901-1996	Ticaret	Ticaret	50-65	Koç Holding
Vehbi Koç, Ödüller: "Yılın İş İnsanı", 1987, "Dünya Aile Planlama Ödülü" 1994					
Şenol Tabak	Bilinmiyor	Eğitim	Hizmet	50-55	Arı Çiftliği
Saadet Tabak	Bilinmiyor	Eğitim	Hizmet	50-55	Arı Çiftliği
Hüsamettin Koçam	1946-	Eğitim, sanat	Sanat	62	Bakı Müzesi
Hüsametti Koçam, Ödül: "Salzburg Şehir Onur Ödülü", 1978					
Mürsel Aksar	1965-	Memur	Tarım	57	Mantar Üretim Tesisi
Dicle Sarıfakıoğlu	1970-	Finans	Hizmet	54	St. Chocco
Berzechan J. İzgin	Bilinmiyor	Muhasebe	Hizmet	66	Çikolata İmh.
İsmail Karagöz	Bilinmiyor	Polis	Hizmet	60	Broiler Yetiştirme
Feray K. Uslu	Bilinmiyor	Hemşire	Tarım	55	Lavanta Bahçesi
Türkiye'deki yaşlı girişimcilere ulaşmak adına literatürde "yaşlı", "50 ve 50 yaş üstü" ve "girişimciler" anahtar kelimeleriyle tarama yapıldı. Bu tarama sonucunda on iki örneğe ulaşıldı. Bu girişimcilerin alanları hizmet sektörü, tarım, tekstil, dijital cihaz/uygulama, inşaat, ticaret, ekonomi ve sanat olarak bulundu. Bu örnekler Tablo 1'de detaylı olarak verilmiştir.					

Tablo 2. Türkiye'deki Yaşlı Mucitler				
Ad-Soyad	Doğum-Ölüm	İcat/Başarı	Buluş Yaşı	Alan
Aziz Sancar	1946-	DNA Haritalandırma	69	Kimya
Aziz Sancar, Ödül: Tübitak Ödülü (1997), Vehbi Koç Ödülü (2007), Nobel Kimya Ödülü (2015)				
Muazzez İlmiye Çığ	1914-2024	Antik tablet sınıflandırma	58	Sümeroloji / Arkeoloji
M. İlmiye Çığ, Ödül: Fahri Doktora Ünvanı 2000, Özgür İnsan Ödülü 2005, Melvin Jones Dostluk Ödülü, 2014				
Özlem Türeci	1967-	Koronavirüs Aşısı	53	Tıp
Uğur Şahin	1965-	Koronavirüs Aşısı	55	Tıp
Özlem T.&Uğur Ş., Ödül: Almanya Federal Cumhuriyeti Liyakat Nişanı				
Hasan Kum	1958-	Arı Kanat	60	Fizik
Behram Kurşunoğlu	1922-2003	Genelleştirilmiş İzafiyet Teorisi	50	Teorik Fizik
Behram Kurşunoğlu, Ödül: Tübitak Bilim Ödülü, 1972				
Ergün Kırıkocalı	1952-	Ram boyası	70	Kimya
Ergün Kırıkocalı, Ödül: Göçmenlik Onur Madalyası, 2011				
Cafer Baran	1946-	Isıtıcı Bot	72	Tekstil
Hakan Gürsu	1959-	Volitan	48	Denizcilik
Hakan Gürsu, Ödül: Uluslararası Tasarım Ödülleri), 2007				
Türkiye'deki yaşlı bilim insanlarına ulaşmak adına literatürde "yaşlı", "50 yaş ve üstü", "bilim insanı", "mucit" ve "buluş" anahtar kelimeleriyle tarama yapıldı. Bu tarama sonucunda dokuz örneğe ulaşıldı. Bu dokuz örnek arasında toplum tarafından bilinen ve kanıksanan bilim insanları olmakla beraber, ismini henüz duyuramamış ve daha çok yerel basın yayın organlarında yer alan bireyler de bulunmaktadır. Bu başlığı oluştururken yaşlı bireylerin 50 yaş üzerinde bir buluş üretme ve çalışmalarına bu yaştan sonra başlama özelliklerine de dikkat edilmiştir. Bu mucitlerin çalışma alanlarının tıp, kimya, arkeoloji, fizik, tekstil ve denizcilik olduğu bulunmuştur. Bu örnekler Tablo 2.'de detaylı olarak verilmiştir.				

Başarılı Yaşlanmada Psikiyatri Hemşiresinin Rolü

Yaşlı bireylerin doğal yaşlanma süreci sebebiyle fiziksel ve psikiyatrik hastalıklar açısından yüksek risk altında oldukları ve bu nedenle incinebilir gruplar içerisinde yer aldıkları bilinmektedir (27). İncinebilir gruplar sağlık profesyonellerinin özellikli olarak ilgilenmesi ve bakım vermesi gereken gruplar olup, özellikle halk sağlığı ve psikiyatri hemşireleri bu alanda çalışmaktadır (27).

Yaşlılıkta girişimcilik ve mucitlik gibi ileri yaşlarda fiziksel ve psikolojik olarak aktif kalmayı hedefleyen davranışlar, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini arttırmaktadır (9). Böylelikle yaşlı bireylerin sağlığını koruyucu etkisi vardır (9).

Psikiyatri hemşireleri yaşlı bireyleri girişimcilik ve yaratıcı fikirler geliştirme gibi alanlara teşvik ederek veya teşvik edici projelerde yürütücü veya yardımcı olarak bu bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığının korunmasında yer alabilir. Bu sayede koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinde incinebilir gruplara önemli katkı sağlayabilir.

TARTIŞMA

Literatürde yaşlı girişimciler ile yapılmış nitel çalışmalar sonucunda yaşlı girişimcileri motive eden ve demotive eden faktörler ortaya konmuştur (5, 6, 8, 33). Ancak bu faktörler yaşlı mucitler için belli değildir. Bu çalışmada yaşlı girişimcilik ve yaşlı mucitlik alanında iyi örnekler ortaya konmuş olsa da yaşlı bireylerin üretme ve yaratma süreçlerini etkileyen faktörlerin ve bu eylemlerin yaşlı bireyleri nasıl etkilediği konusunda çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu alanlar özelinde yaşlı bireyler ile yapılacak derinlemesine görüşmeler ve ilişki arayıcı çalışmalar bu eksikliği gidererek başarılı yaşlanma sürecini destekleyebilir.

Bunun yanı sıra, ülkemizdeki yaşlı bireylerin aktif bir yaşlılık geçirmek adına gösterdiği çabaların giderek arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'deki Tazelenme Üniversitelerinin müfredatlarına girişimcilik konulu derslerin eklenmesi bu bireylerin aktif yaşlanma konusunda eğitilmesi ve cesaretlendirilmesi için faydalı olabilir.

Literatüre bakıldığında yaşlılık sürecinde aktif olan bireylerin profesyonel olarak veya serbest zaman aktivitesi olarak ilgilendiği farklı alanlar göze çarpmaktadır (14, 29, 30, 31). Bu alanlar arasında profesyonel olarak akademi, girişimcilik, mucitlik, sanat, spor ve siyaset ve serbest zaman aktiviteleri olarak çeşitli hobiler sayılmaktadır (14, 29, 30, 31). Bu çalışmada ise özellikle girişimcilik ve mucitlik alanları üzerinde durulmuştur. Bu nedenle literatürde bu iki alana yönelik çalışmalarla tartışma bölümü oluşturulmuştur.

Diğer tüm alanlara kıyasla yaşlı girişimcilere yönelik yapılan çalışmalar literatürde çoğunluğu oluşturmaktadır (5, 6, 8). 2012-2019 yılları arasında yaşlı girişimciler ile ilgili yapılan çalışmaların bir derlemesinde çalışmaların yapıldığı ülkeler ve çalışma sayısına dair veriye göre; Türkiye bu ülkeler arasında yer almamakta ve Amerika 23, İngiltere 18 çalışma ile önde gelen ülkelerden olup onları; Finlandiya, Fransa, Kanada, Hollanda, Avustralya, Yeni Zelanda, İspanya, Slovakya, İsveç, Malezya, İsrail ve Lihtenştayn takip etmektedir (32). Bu çalışmaların çoğunu nitel çalışmalar oluşturmaktadır (32). 2024 yapılan bir çalışmada yaşlı girişimciler ile yapılandırılmış görüşmeler düzenlenerek bu bireylerin yaşlı bir girişimci olarak yaşadığı zorluklar; arkadaş ve aile desteğinin eksikliği, yetersiz bilgi, devlet desteğinin eksikliği, medya ilgisinin yetersizliği ve finansal kaynakların yetersizliği olarak sınıflandırılmıştır (33). Bu çalışmada ise yaşlı girişimciler ile birebir görüşme yapılmamış ve bu nedenle süreçlerini etkileyen faktörler ortaya konmamıştır. Ulusal literatürde ise bu faktörleri ortaya koyan nitel bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Bu alanda avantajların ve dezavantajların tartışılabilmesi için ulusal düzeyde yaşlı girişimciler ile yapılmış derinlemesine görüşmelere ihtiyaç vardır.

Yaşlı mucitler söz konusu olduğunda ise hem ulusal hem uluslararası literatürde yaşlılıkta bir buluş ortaya koyma gibi spesifik alanda yapılmış nitel veya nicel çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak başarılı yaşlanma kapsamında yaşlılık çağında üretme ve yaratma konuları hakkında çalışmalar bulunmaktadır (16, 20, 21). 2023 yılında patent alma konusunda yaş gruplarının özelliklerini karşılaştıran bir çalışmada, özellikle 50 yaşından sonra her iki

cinsiyette de patent alma oranının düştüğü gösterilmektedir (35). Buna karşılık patent alan yaşlı bireyler genç bireylere kıyasla daha özgün patentler oluşturmuşlardır (35). Bu çalışmada veriler patent kayıtlarını tutan birimlerden geriye dönük kayıtların incelenmesi ile elde edilmiştir (35). Bu çalışmada yer alan 50 yaş üzeri mucitlere ise çoğunlukla yerel haber kanallarının yayınladığı çevrimiçi haberler aracılığı ile ulaşılmıştır. Ülkemizde her ne kadar yaşlı mucitleri araştıran çalışmalar olmasa da yaşlı bireyler için üretim aktivitelerini teşvik etmek amacıyla devlet destekli projeler bulunmaktadır (36). T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından sürdürülen KOSGEP destek projeleri ile yaşlı bireyler hem girişimcilik hem de buluş ortaya koyma açısından desteklenmektedir (36).

Literatürde yaşlı girişimciler ile yapılmış nitel çalışmalar sonucunda yaşlı girişimcileri motive eden ve demotive eden faktörler ortaya konmuştur (5, 6, 8, 33). Ancak bu faktörler yaşlı mucitler için belli değildir. Bu çalışmada yaşlı girişimcilik ve yaşlı mucitlik alanında iyi örnekler ortaya konmuş olsa da yaşlı bireylerin üretme ve yaratma süreçlerini etkileyen faktörlerin ve bu eylemlerin yaşlı bireyleri nasıl etkilediği konusunda çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu alanlar özelinde yaşlı bireyler ile yapılacak derinlemesine görüşmeler ve ilişki arayıcı çalışmalar bu eksikliği gidererek başarılı yaşlanma sürecini destekleyebilir.

KAYNAKÇA

1. Júnior JASH, Fernandes ALAF, Medeiros AGAP, Vasconcelos CAC, Amorim LLL, Queiroga MFS, Araújo RCT. Hopelessness in the elderly: A systematic review. *MOJ Gerontol Geriatr.* 2018;3(4):273-8.
2. Jeste DV, Savla GN, Thompson WK, Vahia IV, Glorioso DK, Martin AVS, et al. Association between older age and more successful aging: critical role of resilience and depression. *Am J Psychiatry.* 2013;170(2):188-96.
3. Estebansari F, Dastoorpoor M, Khalifehkandi ZR, Nouri A, Mostafaei D, Hosseini M, et al. The concept of successful aging: A review article. *Curr Aging Sci.* 2020;13(1):4-10.
4. Pocnet C, Popp J, Jopp D. The power of personality in successful ageing: a comprehensive review of larger quantitative studies. *Eur J Ageing.* 2021;18:269-85.
5. Yang C. The Fourth Industrial Revolution, aging workers, older learners, and lifelong learning. *Adult Educ Res Conf.* 2019.
6. Kauffman Foundation. WHO IS THE ENTREPRENEUR? New entrepreneurs in the United States, 1996-2021 [Internet]. 2021 [cited 2024 Nov 30]. Available from: <https://www.kauffman.org>
7. Alparslan AM, Can A. The antecedents of extra-role organizational behaviors: A qualitative research on soldier. *İşletme Araştırmaları Derg.* 2021;7(1):26-42.
8. Yıldırım Y, Atay E. Yaşlı girişimciliği. İstanbul: Ekin Yayınevi; 2022. p. 181-98.
9. Ratten V. Older entrepreneurship: a literature review and research agenda. *J Enterprising Communities.* 2019;13(1/2):178-95.

10. OECD. Ageing and employment policies: working better with age. Paris: OECD Publishing; 2019.
11. Türkiye İstatistik Kurumu. Türkiye yaşlı profili araştırması 2010 [Internet]. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; 2010 [cited 2024 Nov 30]. Available from: <https://www.tuik.gov.tr>
12. Türkiye İstatistik Kurumu. Türkiye yaşlı profili araştırması 2020 [Internet]. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; 2020 [cited 2024 Nov 30]. Available from: <https://www.tuik.gov.tr>
13. Türkiye İstatistik Kurumu. Türkiye yaşlı profili araştırması 2023 [Internet]. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; 2023 [cited 2024 Nov 30]. Available from: <https://www.tuik.gov.tr>
14. Halvorsen CJ, Chen Y-C. The diversity of interest in later-life entrepreneurship: Results from a nationally representative survey of Americans aged 50 to 70. 2019.
15. Stypińska J, Franke A, Myrczik J. Senior entrepreneurship: The unrevealed driver for social innovation. *Front Sociol.* 2019;4:30.
16. Toutifar Tehranpour S, Anjomshoa Z, Salajegheh S, Nazari A, Pour Rashidi R. Social entrepreneurship for the elderly: Examining challenges and strategies for improving quality of life. *Longevity.* 2024;2(2):1-20.
17. Isele E, Rogoff EG. Senior entrepreneurship: The case for older entrepreneurs. *Public Policy Aging Rep.* 2014;24(4):141-6.
18. Ribeiro MI, Fernandes AIR, Fernandes AP, Fernandes A. Senior entrepreneurship: an emerging phenomenon. *J Entrepreneurship Res Pract.* 2023.
19. Wassel J. Older entrepreneurs as the new economic frontier. 2010.
20. Lee D, Aula I, Masoodian M. Perspectives on creative well-being of older adults. *J Aging Stud.* 2023;66:101159.
21. Viviani CA, Bravo G, Lavallière M, Arezes PM, Martínez M, Dianat I, et al. Productivity in older versus younger workers: A systematic literature review. *Work.* 2021;68(3):577-618.
22. Kaltenberg M, Jaffe AB, Lachman ME. Invention and the life course: Age differences in patenting. *Res Policy.* 2023;52(1):104629.
23. Reuter-Lorenz PA, Park DC. Cognitive aging and the life course: A new look at the scaffolding theory. *Curr Opin Psychol.* 2023;101781.
24. Pirhonen J, Lolich L, Tuominen K, Jolanki O, Timonen V. "These devices have not been made for older people's needs" - Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technol Soc.* 2020;62:101287.
25. Malinen S, Johnston L. Workplace ageism: discovering hidden bias. *Exp Aging Res.* 2013;39(4):445-65.
26. World Health Organization. Mental health of older adults [Internet]. 2024 Nov 30 [cited 2024 Nov 30]. Available from: <https://www.who.int>
27. Ernstmeyer K, Christman E, editors. Nursing: Mental health and community concepts [Internet]. Eau Claire (WI): Chippewa Valley Technical College; 2022 [cited 2024 Nov 30]. Chapter 17 Vulnerable populations. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK590046/>
28. Kütmeç Yılmaz C. Yaşlı bireylerde yerinde yaşlanma ile başarılı yaşlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum.* 2020;30(3). Available from: <https://hdl.handle.net/20.500.12451/8833>
29. Chacur K, Serrat R, Villar F. Older adults' participation in artistic activities: a scoping review. *Eur J Ageing.* 2022;19(4):931-944. doi:10.1007/s10433-022-00708-z.
30. Işık A, Tekin N, Kayaoğlu SC. Yetişkin bireylerin başarılı yaşlanma durumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Sinop ili örneği. *Turk Stud Health Sci.* 2021;32(4):1403-1419. doi:10.33417/tsh.911047.
31. Koçak F, Parlakyıldız S, Gürbüz B. Serbest zaman aktivitelerine katılan yaşlı bireylerin başarılı yaşlanmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Sportive.* 2024;7(1):52-68. doi:10.53025/sportive.1432252.
32. Biron D, St-Jean É. A scoping study of entrepreneurship among seniors: overview of the literature and avenues for future research. In: *Handbook of Research on Elderly Entrepreneurship.* 2019. doi:10.1007/978-3-030-13334-4_2.
33. Dzingirai M, Ndofirepi TM. Challenges faced in elderly entrepreneurship: evidence from Zimbabwean older entrepreneurs. In: *Fostering Long-Term Sustainable Development in Africa.* 2024. p.29-48. doi:10.1007/978-3-031-61321-0_3.
34. Zhang L, Sorokina N. A study on elderly entrepreneurial intention in the hospitality and tourism industry in China. *J Asian Finance, Economics and Business.* 2022;9(2):335-345. doi: 10.13106/jafeb.2022.vol9.no2.0335.
35. Kaltenberg M, Jaffe AB, Lachman ME. Invention and the life course: Age differences in patenting. *Res Policy.* 2023;52(1):104629. doi: 10.1016/j.respol.2022.104629.
36. Kosgep. "Girişimci Destek Programı" Erişim: 31.12.2024. <https://www.kosgeb.gov.tr/site>